

Το τέλος του Πανεπιστημίου (;) ή Το Πανεπιστήμιο στην εποχή της "Λευκής Βίβλου" 1997

Εισαγωγή

Το τέλος του Πανεπιστημίου (;)

Προσχώρησε άραγε και ο υπογραφόμενος στους εσχατολογικούς εντυπωσιασμούς του συρμού;

Η "έχεται" κάποιας αληθείας, (ποιας; και πόσης;) η αμφιλεγόμενα ερωτηματική κατάφαση του πρώτου μέρους του τίτλου ;

Ελπίζω, το δεύτερο μέρος του τίτλου, τα πραγματικά δηλαδή στοιχεία τα οποία συγκροτούν το περιεχόμενό του, η σχετική ανάλυση που θα επιχειρηθεί και η επαρκής, μερικά επαρκής, ή ανεπαρκής τεκμηρίωσή της να συνεισφέρουν στον έτσι κι αλλιώς υφιστάμενο σχετικό ατομικό ή συλλογικό προβληματισμό, όσων θα ενδιαφερθούν να μελετήσουν το κείμενο αυτό.

Αν όμως όντως σήμερα, την εποχή της Λευκής Βίβλου για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, βρισκόμαστε μπροστά στο προαναγγελλόμενο αναπόδραστο τέλος του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου, (όπως τουλάχιστον θεωρητικά το οραματίστηκαν, το υπηρέτησαν και πάλεψαν για την δημιουργία, την ανάπτυξη και την ουσιαστική συμβολή του στην πρόοδο της ανθρωπότητας, των ανθρώπινων κοινωνιών και του πολιτισμού πολλές γενιές ευρωπαίων πολιτών από το 1200 και δώθε), προκύπτει και για τους πολίτες της χώρας μας, πανεπιστημιακούς και μη, ένα γνώριμο ερώτημα:

Και τότε "τι να κάνουμε";

Αλλά πριν φθάσουμε στην πράξη ας δοκιμάσουμε τη θεωρία μας, χωρίς δαιμονολογίες, (που θα μπορούσαν να προκαλέσουν επιφυλάξεις σε καλόπιστους και μερικές φορές δυστυχώς άκριτους "ευρωπαϊστές"), αλλά και χωρίς ψιμυθιώσεις και αφέλειες, (που θα έκαναν ενδεχομένως ορισμένους πεισμένους "αντιευρωπαϊστές" να μας κατατάζουν, όπως συχνά έκαναν και στο παρελθόν, σε κατηγορίες στις οποίες για αντικειμενικούς λόγους δεν έχουμε κανένα λόγο να ανήκουμε).

Έτσι, θα πραγματευθούμε μόνο το δεύτερο μέρος του τίτλου με την βεβαιότητα ότι οι αναγνώστες, συνεκτιμώντας και τις δικές τους προσλαμβάνουσες παραστάσεις και εμπειρίες, τις ειδικότερες πληροφορίες τους και την γνωστική τους υποδομή θα καταλήξουν, είτε να σβήσουν το παρενθετικό ερωτηματικό του πρώτου μέρους του τίτλου και να το αντικαταστήσουν με μία, πολυσήμαντων συνεπειών, τελεία, ή απλώς να αφαιρέσουν την παρένθεση και να θελήσουν να φωτίσουν και με τη δική τους οπτική το θέμα ή ακόμα να το κρατήσουν ως έχει μέχρι να υπάρξουν περισσότερες και πειστικότερες διερευνήσεις και αναλύσεις στο μέλλον.

Η δική μας προσέγγιση θα κινηθεί στο πραγματικό πλαίσιο των συγκεκριμένων σήμερα κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και τεχνολογικών συνθηκών στη χώρα μας και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με θεμελιακή την παραδοχή ότι είμαστε απολύτως ισότιμοι εταίροι και συνεπώς δημιουργικοί συμμετέχοι ως πολίτες στη διαμόρφωση και οικοδόμηση των απαραίτητων και αξιόπιστων προϋποθέσεων για το χτίσιμο μιας Ευρώπης της δημοκρατίας του πολιτισμού και της προόδου και ότι σχεδιάζουμε (και στα θέματα παιδείας), αναπτύσσουμε και εφαρμόζουμε εθνική στρατηγική και δράση, δεχόμενοι καλόπιστα την συμβολή της Κοινότητας, (Άρθρο 126 της ιδρυτικής Συνθήκης), για ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και μόνο "αν θεωρηθεί απαραίτητο, την υποστήριξη και συμπληρωματική της" συνεισφορά.

Αλλά ενώ και το άρθρο 127 της Συνθήκης προέβλεπε ότι "η Κοινότητα θα πραγματώνει μία πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία θα υποστηρίζει και θα συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών", η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με την αμφιλεγόμενη σχετική Λευκή της Βίβλο, ("White Paper on Education and Training. Teaching and Learning. Towards the Learning Society" C.E.C., 29.11.1995) φαίνεται να αναλαμβάνει στρατηγικής σημασίας υπερεθνικές πρωτοβουλίες οι οποίες υπερβαίνουν την θεσμισμένη δικαιοδοσία της αλλά και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών μελών.

Στην εργασία αυτή η Λευκή Βίβλος προσεγγίζεται κριτικά ως συνεπές και αναπόδραστο παρακολούθημα μειζόνων Ευρωπαϊκών πολιτικών επιλογών όπως π.χ. η Κοινωνία της

Πληροφορίας, η Σύνδεση Πανεπιστημίων και Βιομηχανίας, η Κινητικότητα, η Αναγνώριση Τίτλων, η Ανταγωνιστικότητα στα πεδία της Έρευνας, της Τεχνολογίας και των Καινοτομιών κλπ.

Η φιλοσοφία, το περιεχόμενο και η μέθοδος παραγωγής της Λευκής Βίβλου και οι εκλεκτικές της συγγένειες αποδεικνύεται ότι παραπέμπουν ευθέως και κυρίως στην οικονομική διάσταση, συνιστώσα και υπόσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η οικονομία και η αγορά φαίνεται να κυριαρχούν και να καθοδηγούν με συνέπεια, συνέχεια και συστηματικότητα όλες τις σχετικές επιμέρους πολιτικές, υπερβαίνοντας ακόμα και στην παιδεία, τόσο αρχές, αξίες και επιλογές των κρατών-μελών, όσο και τις αντικειμενικές συνθήκες αλλά και τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους οποίους συνεπάγονται οι διαφορετικές ποιότητες και τα διαφορετικά επίπεδα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών τους πραγματικότητων.

Με την εργασία αυτή αποδεικνύεται ότι η πραγματοποίηση των στόχων και της Λευκής Βίβλου για την Παιδεία και την Εκπαίδευση, (η οποία ατύπως έχει ξεκινήσει από μακρού, μέσα από την εκπλήρωση αντικειμενικών στόχων σχετικών ερευνητικών προγραμμάτων της Κοινότητας), έχει ως αναγκαστικό παρακολούθημα νέες μορφές κοινωνικής ανισότητας, αλλά και διευρύνει και βαθαίνει υφιστάμενες καταστάσεις κοινωνικής ανισότητας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Βασικό υλικό υποδομής της ανάλυσης αυτής αποτελούν τα σχετικά επίσημα κείμενα της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καθώς και οι εργασίες του εισηγητή (Ρόκος 1981, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995) οι οποίες αναφέρονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας Εθνικής Στρατηγικής για την Παιδεία (και ιδιαίτερα την Πανεπιστημιακή) στη χώρα μας, τα σχετικά προβλήματα, τις δυσχέρειες, τις ανακολουθίες και αντιφάσεις της καθώς και τις προοπτικές της στις νέες συνθήκες.

1. Η Λευκή Βίβλος

Με πρόταγμα την ρήση του Γάλλου μαθηματικού, φιλοσόφου του Διαφωτισμού, πρωταγωνιστή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και εισηγητή το 1792 του σχεδίου για το σύστημα κρατικής εκπαίδευσης Marie - Jean - Antoine Nicolas de Caritat, μαρκήσιου του Condorset : "We must have the courage to examine everything, discuss everything and even to teach everything", η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κάνει ότι είναι δυνατόν για να αποστεί απ' το πραγματικό της περιεχόμενο.

Γιατί αγνοώντας, θελημένα ή αθέλητα, ή αντιλαμβανόμενη κατά το δοκούν τον πυρήνα της σκέψης και της φιλοσοφικής θέσης του Condorset, προαποφασίζει "το τι πρέπει να εξετασθεί", ερήμην των κρατών μελών, "το τι πρέπει να συζητηθεί" ερήμην των πολιτών της Ευρώπης και "το τι να διδαχθεί", ερήμην των ευρωπαϊών δασκάλων και φοιτητών.

Η Λευκή Βίβλος προβλέπει και αποφασίζει, ερήμην των εθνικών στρατηγικών για την παιδεία και των αντικειμενικών φυσικών, κοινωνικοοικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των κρατών μελών και χωρίς να έχει αυτό συζητηθεί σε κανένα επίπεδο πέραν της κεντρικής ευρωπαϊκής γραφειοκρατίας της Επιτροπής και των υπαλλήλων της / πολιτικών, ή των άκριτων εν γένει και πολλές φορές καλόπιστων υποστηρικτών της στα κράτη μέλη ότι:

"Τα μαθηματικά, η πληροφορική, οι γλώσσες, η λογιστική, τα οικονομικά, η διοίκηση κλπ." είναι γνωστικά αντικείμενα για "δεξιότητες κλειδιά" (key skills) που όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες προσπαθούν να προσδιορίσουν και να βρουν τους καλύτερους τρόπους για την απόκτηση, την εκτίμηση και την πιστοποίησή τους.

Η Λευκή Βίβλος προτείνει:

- ένα Ευρωπαϊκό Σύστημα για να συγκρίνονται και να διαδίδονται τέτοιοι προσδιορισμοί, μέθοδοι και πρακτικές,
- συστήματα ελέγχου της αξιοπιστίας τους και
- νέους πιο εύκαμπτους / εύελικτους (flexible) τρόπους [σε σχέση με τα ως άκαμπτα θεωρούμενα υφιστάμενα εθνικά συστήματα της κυρίως δημόσιας παιδείας (κατά 70% τουλάχιστον) των κρατών μελών] για την αναγνώριση των δεξιοτήτων / ικανοτήτων.

Και αυτό, για να εξασφαλίσει στους πολίτες της Ευρώπης τη δυνατότητα ν' ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της κοινωνίας του μέλλοντος, που δεν είναι βέβαια άλλη από την Κοινωνία της Πληροφορίας, όπως κατ' ευφημισμὸν μεταφράσθηκε τα τελευταία χρόνια η "Μεγάλη Ιδέα" της

οικονομοκεντρικής και κρατοκεντρικής (των μεγάλων) ακόμη Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Μεγάλη Αγορά της Πληροφορικής.

2. Η φιλοσοφία της Λευκής Βίβλου

Οι προσεχτικοί μελετητές της Λευκής Βίβλου, (γιατί υπάρχουν και αυτοί, παρά την γενικότερη εκσυγχρονιστική τάση να θεωρούμε άκριτα ως θέσφατο οτιδήποτε εκπορεύεται από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων), αντιλαμβάνονται από την πρώτη ακόμη ανάγνωσή της βασικά στοιχεία τα οποία αποκαλύπτουν την ποιότητα, τη φιλοσοφία και τους στόχους της.

Συγκεκριμένα:

Το κείμενο στην Αγγλική του εκδοχή (και προφανώς συνεπώς και στις μεταφράσεις του στις υπόλοιπες γλώσσες της Ε.Ε.) παρουσιάζει μια πρωτοφανή σύγχυση, [αθέλητη στην καλύτερη, (αλλά και γι' αυτό απολύτως ανεπίτρεπτη για το αντικείμενο που πραγματεύεται, τη σημασία του και τις πολυδιάστατες συνέπειες από την πιθανή εφαρμογή του), και/ή σκόπιμη, στη χειρότερη περίπτωση], στους όρους, το περιεχόμενο, την αποστολή, το ρόλο και τη φιλοσοφία:

- της παιδείας,
- της εκπαίδευσης και
- της επαγγελματικής κατάρτισης.

Ο εγκυκλοπαιδιστής Condorset που χρησιμοποιείται (... εν αγνοία του και χωρίς να ερωτηθεί), με την απολύτως αναντίστοιχη προς το περιεχόμενο της Λευκής Βίβλου προταγματική ρήση του: "Θα πρέπει να έχουμε το κουράγιο να εξετάζουμε το κάθε τι, να συζητούμε το κάθε τι και ακόμη να διδάσκουμε το κάθε τι" , θα μπορούσε να θυμίσει στους συντάκτες της Λευκής Βίβλου, (όπως βέβαια και οι επίγονοί του, αλλά και ο καθ' ένας πολίτης της Ε.Ε.) ότι:

Η παιδεία είναι η τέχνη ή η διαδικασία:

- της απόκτησης ή μετάδοσης **γενικής γνώσης**,
- της ανάπτυξης των δυνατοτήτων συλλογισμού, διαλεκτικής συζήτησης και λογικής κριτικής προσέγγισης των θεμάτων και γενικότερα
- της διανοητικής προετοιμασίας του κάθε πολίτη ή άλλων για μία ώριμη ζωή.

Έτσι, η παιδεία είναι μία σκόπιμη και συνειδητή προσπάθεια η οποία αναλαμβάνεται από κάθε πολίτη και από το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας και τείνει στην ατομική του τελείωση αλλά και την κοινωνική ένταξη και ολοκλήρωση κάθε ανθρώπου οποιασδήποτε ηλικίας.

Γι' αυτό και συναρτάται σύμφωνα με τις εγκύκλιες γνώσεις μας και τις εγκυκλοπαίδειες, άμεσα και καταλυτικά με την έννοια του πολιτισμού, με το σύνολο μ' άλλα λόγια των υλικών και πνευματικών στοιχείων και της κοινωνικής κληρονομιάς, τα οποία χαρακτηρίζουν μία κοινωνική ομάδα, ένα έθνος, μία υπερεθνική κοινότητα ή και ολόκληρο το ανθρώπινο είδος και αφορούν στη γλώσσα, τις ιδέες, τις πεποιθήσεις και τα έθιμα, τους κώδικες συμπεριφοράς και ηθικής, τους θεσμούς και τις μορφές κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης, συγκρότησης και ζωής, στην τέχνη και την πνευματική δημιουργία γενικότερα, καθώς επίσης και στα εργαλεία, τα μέσα παραγωγής, την τεχνική και την τεχνολογία.

Οι έννοιες της παιδείας και της πνευματικής καλλιέργειας (Culture), κατά τις εγκυκλοπαίδειες και τα λεξικά, όλων των χωρών της Ε.Ε. και των ΗΠΑ μπορούν να χρησιμοποιηθούν και εναλλασσόμενες για να υποδηλώσουν τα αποτελέσματα της σχολικής διαδικασίας, στο βαθμό που η πολιτιστική κληρονομιά, η συνέχεια ενός πολιτισμού και η ανάπτυξή του εξαρτώνται από την ικανότητα του ανθρώπου να μαθαίνει και να μεταβιβάζει τις γνώσεις τους στις επόμενες γενιές.

Η γενικότερη πνευματική καλλιέργεια αναπτύσσει ένα τρόπο σκέψης, αντίληψης και κριτικής προσέγγισης των στοιχείων τα οποία συγκροτούν την ενότητα της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, αλλά και τις πολυδιάστατες σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις τους, που ενθαρρύνεται από την παιδεία, γι αυτό και το επίπεδο καλλιέργειας σε μια χώρα θεωρείται ότι εξαρτάται από την παιδεία του λαού της.

Σ' αυτή την κύρια έννοια της παιδείας ως κύριας πολιτισμικής διαδικασίας ενυπάρχει και η εκπαίδευση, η συστηματική δηλαδή παροχή και απόκτηση γνώσεων, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων αλλά και η διάπλαση του χαρακτήρα των παιδιών των νέων και των μαθητευομένων.

Η παιδεία με την ευρύτερη έννοιά της είναι ταυτόχρονα μόρφωση, καλλιέργεια, εκπαίδευση, πολιτισμός και ανθρωπισμός (ως διακριτικό χαρακτηριστικό των ελλήνων έναντι των βαρβάρων στην αρχαία Ελλάδα) και συνδέεται αμφιμονοσήμαντα με την έρευνα, μ' άλλα λόγια, την αέναη διαδικασία παραγωγής νέας γνώσης μέσα από την επιμελή, συστηματική και διεξοδική εξέταση και προσπάθεια για ανάπτυξη, τεκμηρίωση, διευκρίνιση και επιβεβαίωση θεωριών, για την ερμηνεία φαινομένων, γεγονότων και καταστάσεων αλλά και για την επίλυση προβλημάτων.

Έτσι, η παιδεία/εκπαίδευση (education), ενώ την εμπεριέχει ως ένα βαθμό, διακρίνεται σαφώς και απολύτως από την κατάρτιση (training) ως αυτοτελή διαδικασία, που δεν είναι τίποτε άλλο από την πρακτική μόνο εκπαίδευση, την μάθηση του να κάνεις κάτι (learning to do), την εξάσκηση συνήθως κάτω από επίβλεψη σε μία τέχνη, επιτήδευμα ή επάγγελμα. Γι' αυτό και η κατάρτιση συνοδεύεται συνηθέστατα από τον επιθετικό χαρακτηρισμό επαγγελματική (vocational), στο βαθμό που ο κυρίαρχος σκοπός της είναι η εκμάθηση για την άσκηση μιας τέχνης, ενός επιτηδεύματος, ή ενός επαγγέλματος.

Χωρίς επιθετικούς προσδιορισμούς, (π.χ. ανώτατη-ανώτερη παιδεία), οι οποίοι στην τριτοβάθμια παιδεία/εκπαίδευση ενδεχομένως παραπέμπουν σε κακοχωνεμένους ελιτισμούς και συντεχνιασμούς του παρελθόντος που ταλαιπώρησαν όμως και ταλαιπωρούν ακόμη, (και όχι μόνο στη χώρα μας) την πολιτική και κοινωνική ζωή, είναι σαφής η διάκριση ανάμεσα στον γενικά μορφωτικό, θεωρητικό, και συστηματικά ερευνητικό χαρακτήρα της Πανεπιστημιακής παιδείας και τον πρακτικό, τεχνικό, τεχνολογικό επαγγελματικό χαρακτήρα της τριτοβάθμιας τεχνολογικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η τριτοβάθμια τεχνολογική επαγγελματική εκπαίδευση αναπτύσσεται από το 1960 στην Ευρώπη (Fachhochschulen, Polytechnics, KATEE και πρόσφατα ΤΕΙ κλπ.), για να καλύψει, σε μικρότερο χρόνο, με λιγότερο κόστος, με πιο ευέλικτες και λιγότερο απαιτητικές σε τυπικά προσόντα διδακτικού προσωπικού και προσανατολισμένες στην εφαρμογή και την ικανοποίηση συγκεκριμένων απαιτήσεων της οικονομίας και της παραγωγής, ανάγκες.

Χωρίς μεγάλη απόκλιση από την πραγματικότητα θα μπορούσε να ισχυρισθεί κάποιος βάσιμα, ότι η Λευκή Βίβλος ανεξάρτητα αν αγνοεί, υποβαθμίζει, αποσιωπά ή αμφισβητεί τον ρόλο, την αποστολή και τη σημασία της παιδείας ως θεμελιώδους μορφωτικής, πολιτισμικής, και ερευνητικής λειτουργίας για μια Ευρώπη της δημοκρατίας, της προόδου και του πολιτισμού, τελικά φαίνεται να γοητεύεται από το φθηνότερο, το αμεσότερο, το πρακτικότερο και το αποδοτικότερο, από την στενή, μονοδιάστατη και προσωρινά -και μόνο εκ πρώτης όψεως- συμφέρουσα οικονομικά οπτική, της αυστηρά τεχνικοεπαγγελματικής διάστασης της μαθησιακής διαδικασίας και σ' αυτήν τελικά περιορίζεται.

Έτσι, στον πρόλόγό της η Λευκή Βίβλος ξεχνάει το άρθρο 126 της ιδρυτικής συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και όταν συνιστά ως κύριες δράσεις των κρατών μελών και της Κοινότητας για το 1996:

- την ενθάρρυνση της απόκτησης νέας γνώσης,
- το να φέρουν το σχολείο και τον επιχειρηματικό τομέα πιο κοντά,
- να πολεμήσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό,
- να αναπτύξουν την επάρκεια σε τρεις ευρωπαϊκές γλώσσες και
- να μεταχειρίζονται με ισότιμο τρόπο τις επενδύσεις κεφαλαίου, και τις επενδύσεις τεχνικοεπαγγελματικής κατάρτισης,

έχει υπόψη της μόνο, το πως αυτές οι δράσεις θα στηρίξουν βραχυπρόθεσμα "την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών οικονομιών, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τον διεθνή ανταγωνισμό, δημιουργώντας ταυτόχρονα τα εκατομμύρια θέσεων απασχόλησης που χρειάζονται", σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση την οποία κυρίως υπηρετεί, "για την αντιμετώπιση των προκλήσεων για την μετάβαση στον 21^ο αιώνα".

Η Λευκή Βίβλος ξεχνάει και την ουσία της κληρονομιάς του Condorset ο οποίος με βάση την θέση, "ότι οι γενικοί νόμοι που ρυθμίζουν το παρελθόν δικαιολογούν την εξαγωγή ορισμένων γενικών συμπερασμάτων για το μέλλον", αποφαινεται ότι τα κύρια χαρακτηριστικά του μέλλοντος θα είναι:

1. Η άρση των ανισοτήτων μεταξύ των εθνών,
2. Η άρση των ανισοτήτων μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και

3. Η βελτίωση των ατόμων, η επ' άπειρον τελειοποίηση της ίδιας της ανθρώπινης φύσης - πνευματική, ηθική, φυσική".

Η ισότητα βέβαια προς την οποία ο Condorset παρουσιάζει τα έθνη και τα άτομα να τείνουν δεν είναι "απόλυτη" αλλά είναι "ισότητα προς την ελευθερία και τα δικαιώματα", μ' άλλα λόγια ισότητα ευκαιριών για την μόρφωση, την απασχόληση και τον πολιτισμό, την οποία εξασφάλιζε και με τρομακτικές δυσκολίες εξασφαλίζει πλέον σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης το δημόσιο (σε ποσοστό μεγαλύτερο του 70%) σύστημα παιδείας.

Τα υφιστάμενα όμως εθνικά συστήματα παιδείας, αγνοούνται ολοσχερώς ως προς το ρόλο τους στη Λευκή Βίβλο, και αναφέρονται μόνο ως "προβληματικά για την χρηματοδότησή τους" στις κρίσιμες για την νομισματική ένωση οικονομικές συνθήκες και "άκαμπτα" στις διαδικασίες αναγνώρισης δεξιοτήτων και ικανοτήτων που «θα μπορούσαν (και θα πρεπε) ν' αποκτηθούν με πιο "ευλύγιστους" τρόπους εκτός αυτών».

Η Λευκή Βίβλος, διαπιστώνοντας την ανάγκη «ανάδειξης των ικανοτήτων και των ταλέντων των πολιτών της Ε.Ε. εκτός της "παραδοσιακής" εκπαιδευτικής οδού», των συστημάτων δηλαδή παιδείας των κρατών μελών, (τα οποία θεωρούνται άλλωστε εξαιρετικά "δαπανηρά" και "άκαμπτα"), προτείνει λύσεις οι οποίες καθοδηγούνται από τις "επαναστατικές" μεταβολές τις οποίες συνεπάγονται:

- η επίδραση της "κοινωνίας της πληροφορίας",
- η επίδραση της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και
- η επίδραση της επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης

στο χώρο της παιδείας, της εργασίας, της παραγωγής και της κοινωνίας γενικότερα.

Και οι "ρεαλιστικές" αυτές λύσεις, με αντιφατικές έως και υποκριτικές διατυπώσεις, απλώς συρρικνώνουν τον αναντικατάστατο, συστηματικό, πολυδιάστατο, ολοκληρωμένο και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της ανθρωπιστικής παιδείας, η οποία απετέλεσε το θεμέλιο του ευρωπαϊκού πολιτισμού, στην μερική, αποσπασματική και ευκαιριακή αντίληψη:

- της "κατά μόνας" προσέγγισης του κάθε πολίτη σε μία "ευρεία βάση γνώσεων" της Ε.Ε.,
- της βελτίωσης της δυνατότητας για πρόσβαση στην αγορά εργασίας, (με την ενθάρρυνση ευέλικτων σχέσεων των νέων με τις επιχειρήσεις) και με προσωπικές κάρτες ικανοτήτων που να επιτρέπουν την εκτίμηση των ικανοτήτων τους "πέρα από διπλώματα και πτυχία που χάνουν την αξία τους με την πάροδο του χρόνου",
- της παροχής μιας δεύτερης ευκαιρίας μέσα από την άτυπη εκπαίδευση στις ομάδες των κοινωνικά αποκλεισμένων, για τις οποίες όμως δυσκολεύονται οικονομικά να εξασφαλίσουν την πρώτη (και υποχρεωτική κατά τον Condorset), ως εξόχως δαπανηρή.

Θεωρώντας την επανάσταση της πληροφορίας ως μείζονος σημασίας από την βιομηχανική, ο St.Micosi της Διεύθυνσης DGIII της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1996) επειδή:

- η ταχύτητα των αλλαγών που συνεπάγεται είναι εξαιρετικά μεγαλύτερη, (π.χ. η δύναμη των ατμομηχανών που τη δεκαετία του 1780 παρήγαγαν οι Boulton και Watt λίγο μόνο άλλαξε μέχρι τη δεκαετία του 1930, ενώ η υπολογιστική δύναμη που μπορεί να αγοράσει κανείς με 1 ECU διπλασιάζεται περίπου κάθε τρία χρόνια),
- είναι παγκόσμια και δημιουργεί αναδράσεις που επιταχύνουν τον ρυθμό παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και
- από την ίδια τη φύση της έχει άμεση επίδραση στο κάθε άτομο, ανάλογα με το αν μπορεί να το ενσωματώσει σε ένα παγκόσμιο χωριό ανοιχτό σε όλους, ή να το αποκλείσει από μια λέσχη περιορισμένη γι' αυτούς που έχουν τα κατάλληλα μηχανήματα και την τεχνογνωσία,

αναρωτιέται και ζητάει να αναρωτηθούμε "πως θα βεβαιωθούμε ότι η Κοινωνία της Πληροφορίας δεν θα οδηγήσει σε ένα νέο αποκλεισμό, προσθέτοντάς τον στις διαιρέσεις που ήδη υπάρχουν στην κοινωνία;"

Η Λευκή Βίβλος όμως για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση δεν έχει επ' αυτού ενδοιασμούς:

- "Η Επιτροπή πιστεύει ότι παραμένει πολύ μεγάλη ανισότητα στην προσπέλαση στην εκπαίδευση (training) και στην αγορά εργασίας και ότι οι προσφερόμενες δυνατότητες από την κοινωνία της πληροφορίας οφείλουν να χρησιμοποιηθούν πλήρως για να την ελαττώσουν".

- "Οι δάσκαλοι πρέπει επίσης να έχουν την ευκαιρία να προσαρμόζονται στις νέες τεχνολογίες και στις συνέπειές τους"
- "Το ποσοστό διείσδυσης των εκπαιδευτικών πολυμέσων στο σχολείο είναι ακόμη πολύ μικρό"

Το νέο όραμα, "αυτοκινητόδρομοι πληροφορίας και τηλεπικοινωνίας, τράπεζες δεδομένων, τηλεδιοίκηση, τηλεργασία, τηλεεκπαίδευση, τηλεϊατρική, τηλεκατάρτιση", εκ πρώτης όψεως είναι γοητευτικό, καινοτόμο, βαθύτατα "εκσυγχρονιστικό", ακόμη και προοδευτικό. Αυτονόητα ανοίγει ορίζοντες, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, νέα προϊόντα και νέες υπηρεσίες. Συνεπάγεται όμως αναπόδραστα και μία σειρά από δυσμενείς επιπτώσεις πέραν των λογικά αναμενομένων (δυσκολία προσαρμογής στις νέες τεχνολογίες του κάποιας ηλικίας εργατικού και επιστημονικού δυναμικού, ανεργία σε παραδοσιακής τεχνολογίας κλάδους της παραγωγής κλπ.). Οι επιπτώσεις αυτές, ως συνέπεια και του ακραίου διεθνούς ανταγωνισμού ο οποίος συνοδεύει στο κλίμα της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και της αγοράς την τεχνολογική επανάσταση στα πεδία αιχμής, έχουν την μορφή:

- αλληπάλληλων αναδιαρθρώσεων των μεγάλων εταιριών υψηλής τεχνολογίας,
- μετακινήσεων παραγωγικών μονάδων σε ευνοϊκότερες από άποψη φορολογίας και φθηνού εργατικού/επιστημονικού δυναμικού περιοχές του πλανήτη,
- εκτεταμένες απολύσεις στελεχών υψηλών προδιαγραφών με υψηλότερες αμοιβές,
- διαρκείς ανανεώσεις του επιστημονοτεχνικού τους δυναμικού, κλπ.

Αλλά και η Λευκή Βίβλος για την Ανάπτυξη την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση συναινεί σε μεγάλο βαθμό για την επαναστατικής σημασία κοινωνία της πληροφορίας αλλά και κινδυνολογεί όπου απαιτείται:

- "Η δημιουργία ενός κόσμου πολλαπλών μέσων ενημέρωσης (ήχος, κείμενο, εικόνα) αποτελεί μεταβολή συγκρίσιμη με την πρώτη βιομηχανική επανάσταση",
- "Το αύριο είναι εδώ: ο αριθμός των τηλεοπτικών καναλιών θα πολλαπλασιάζεται επί δέκα, ενώ ο αριθμός των συνδρομητών της καλωδιακής τηλεόρασης θα τριπλασιασθεί μέχρι το τέλος του αιώνα.

Στις ΗΠΑ 6 εκατομμύρια άτομα εφαρμόζουν ήδη την τηλεργασία."

- "Οι ΗΠΑ προπορεύονται: 200 από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν ήδη τους πληροφοριακούς αυτοκινητόδρομους."
- "Στην καρδιά του αναπτυξιακού προτύπου του 21ου αιώνα: κρίσιμη πρόκληση για την επιβίωση ή την παρακμή της Ευρώπης."
- "Δυνατότητα αντιμετώπισης των νέων αναγκών των ευρωπαϊκών εταιριών: Δίκτυα επικοινωνίας στις επιχειρήσεις, γενίκευση της τηλεργασίας, γενικευμένη πρόσβαση σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων και βάσεις ψυχαγωγίας, διάδοση της τηλεργασίας, ανάπτυξη της προληπτικής ιατρικής και της ιατρικής κατ' οίκον για τους ηλικιωμένους."

Όλα αυτά όμως σχεδιάζονται ν' αναπτυχθούν ερήμην ή στο περιθώριο των "άκαμπτων"

Εθνικών Συστημάτων Παιδείας.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι ενώ μέχρι το 2.000 προβλέπονται επενδύσεις για μια καλύτερη ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης:

1. Για τα Δίκτυα μεταφορών και ενέργειας (από τα οποία 95 δις σε έργα προτεραιότητας),	250 δις ECU
2. Για τις Τηλεπικοινωνίες (από τα οποία 67 δις σε έργα προτεραιότητας),	150 δις ECU
3. Για το Περιβάλλον (περιβαλλοντικά έργα μεγάλης κλίμακας π.χ. καθαρισμός Μεσογείου-Βαλτικής),	174 δις ECU

διατίθενται για τα πρώτα βήματα στην κοινωνία της πληροφορίας 160.000 μαθητών, σε περισσότερα από 700 σχολεία σε 15 χώρες της Ευρώπης, το ποσό των 414.740 ECU. (CEC, Children in the Information Society, IT Magazine, News Review No 19, April 1996).

Αν το ποσό αυτό φαίνεται και εκ πρώτης όψεως εξαιρετικά μικρό για ένα καινοτομικό πιλοτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης, πολιτισμού και νέων τεχνολογιών, οι θετικές επιπτώσεις του για την αγορά της πληροφορικής θα είναι αξιοσημείωτες στο βαθμό που οι νέοι μαθητές θα γοητευθούν απ' τις δυνατότητες των σταθμών εργασίας των πολυμέσων, των λογισμικών εφαρμογών, του Internet, των ψηφιακών φωτογραφικών μηχανών, των σαρωτών και των μηχανών video και θα συμβάλουν απ' αυτή την ηλικία στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, αποκτώντας τις απαραίτητες σχετικά "έξεις" και συνήθειες οι οποίες συντείνουν ταυτόχρονα στην υποβάθμιση της αξίας και της σημασίας των πραγματικών φυσικών μεγεθών, των πράξεων πάνω σ'αυτά, των διερευνήσεων, εκτιμήσεων και κριτικών αξιολογήσεων τους καθώς και της "αίσθησης" και αντίληψής τους όχι μόνο μέσω της "εικονιστικής" και "ψηφιακής" τους μορφής.

Σε κάθε περίπτωση, η κοινωνία της πληροφορίας, ως πρώτος και θεμελιώδης παράγων των δραματικών αλλαγών που θέλει να επιβάλει ή τουλάχιστον να στηρίξει η Λευκή Βίβλος στην παιδεία και γενικότερα στην κοινωνία συνεπάγεται:

μία νέα, συνολική και ακόμη πιο επικίνδυνη από οποιαδήποτε άλλη ιδιωτικοποίηση δημόσιου αγαθού σε οικονομικό, κοινωνικό, εργασιακό και πολιτισμικό επίπεδο.

Ο δάσκαλος και μαθητής, ο σπουδαστής, ο τηλεκπαιδευόμενος, ο τηλεεργαζόμενος, ο τηλεσυνεργαζόμενος (επιστημονικά, επιχειρηματικά, τεχνικά), ο τηλεξυπηρετούμενος (διοικητικά, ιατρικά, κοινωνικά και πολιτισμικά), ο τηλεκαταναλωτής και τηλεθεατής αλλά και τα μέλη των μειονεκτουσών ομάδων (αγροτικές κοινότητες, ηλικιωμένοι, εθνικές μειονότητες, μετανάστες, άτομα με ειδικές ανάγκες κλπ. στους οποίους η Λευκή Βίβλος φιλοδοξεί να παράσχει αντί της πρώτης τη δεύτερη ευκαιρία):

θα πρέπει να αγοράζουν ιδιωτικά, να συντηρούν και να αναβαθμίζουν στο διηνεκές, να συμπληρώνουν και να δικτυώνουν τους υπολογιστές και τα λογισμικά (εκπαιδευτικά, ειδικών εφαρμογών κλπ.) που είναι απαραίτητα για να συμμετάσχουν στα αγαθά της νέας εποχής, αλλά και να γίνονται συνδρομητές δια βίου και/ή να αγοράζουν τις απαραίτητες "ειδικές" εκπαιδευτικές υπηρεσίες από ιδιωτικές εταιρείες πολλές φορές απολύτως αναξιόπιστες και ανέλεγκτες.

Όπως προαναφέραμε, η κατ' ευφημισμών κοινωνία της πληροφορίας είναι η παλαιά (Ρόκος 1992) "μεγάλη αγορά της πληροφορικής", καταλύτης της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, της μετατροπής του συλλογικού και του κοινοτικού σε ατομικό και ιδιωτικό, παράγωγος ακόμη μεγαλύτερης απομόνωσης και αποξένωσης, μετατροπέας του κριτικού πολίτη σε παθητικό θεατή, και δημιουργός τεραστίων κερδών.

Το 1994 τα νοικοκυριά που διέθεταν οικιακό ηλεκτρονικό εξοπλισμό στις τέσσερις μεγαλύτερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Coehoorn et al 1996) ήταν:

1994	Γαλλία		Δυτική Γερμανία		Ιταλία		Ην. Βασίλειο	
VCR	15.200.000	64%	19.500.000	65%	9.400.000	46%	18.500.000	88%
PC	2.850.000	13%	4.500.000	15%	2.400.000	12%	4.785.000	22%
FAX	650.000	3%	1.300.000	4%	400.000	2%	435.000	2%

Άρα λοιπόν υπάρχει μεγάλη προοπτική για ανάπτυξη και πώληση νέων προϊόντων και υπηρεσιών (για όσους βλέπουν μόνο πίσω από το δάκτυλό τους, βραχυπρόθεσμα και επιφανειακά), προοπτική που επιβεβαιώνει και την ρήση της Λευκής Βίβλου για την Ανάπτυξη την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση:

"Είμαστε πράγματι πεπεισμένοι ότι οι Ευρωπαϊκές Οικονομίες έχουν μέλλον".

Στην κατεύθυνση δε αυτή από πολλά χρόνια με τα χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα (π.χ. Information Technology, Telematics Applications, Advanced Communications Technologies and Services, Training and Mobility of Researchers, Technology Stimulation Measures for SMEs κλπ.) η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επηρέασε δραματικά και τη φυσιογνωμία, τη λειτουργία και την διαφορική ανάπτυξη των πανεπιστημίων, μετατρέποντας τα εργαστήριά τους στα αντίστοιχα επιστημονοτεχνικά πεδία των τεχνολογιών αιχμής σε ισότιμους συνεργάτες έως υπηρέτες της βιομηχανίας, με θετικές εν πολλοίς επιπτώσεις στην ερευνητική τους ανάπτυξη αλλά και εξαιρετικά αρνητικές πολλές φορές στην εκπαιδευτική τους αποστολή.

Με τον ίδιο τρόπο έλαβαν χώρα και οι προπαρασκευαστικές πράξεις για διάδοση και ομαλή διείσδυση των επιλογών της Λευκής Βίβλου για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση, στα πεδία της κινητικότητας των φοιτητών, της συνεργασίας επιχειρήσεων-ΑΕΙ κλπ.

Έτσι, ενώ η Λευκή Βίβλος ετοιμάστηκε από την Επιτροπή σε μεγάλο βαθμό (ή και απολύτως) ερήμην των κυβερνήσεων των κρατών μελών, κυκλοφόρησε στις Βρυξέλλες στις 29.11 του 1995 και παρουσιάστηκε από την εμπνεύστριά της Επίτροπο Έρευνας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της Ε.Ε. κ. Εντίθ Κρεσσόν, την Πέμπτη 7.12.95 με δορυφορική συνέντευξή της, μία σειρά αποσπασματικές εκ πρώτης όψεως προπαρασκευαστικές της ενέργειες, (που υπηρετούσαν όμως με συστηματικότητα την στρατηγική της), είχαν ήδη δρομολογηθεί και εξελισσόταν την τελευταία δεκαετία και συγκεκριμένα:

- από το 1987, με την σχετική απόφαση του Συμβουλίου για την Κινητικότητα των Σπουδαστών των κρατών μελών (πρόγραμμα ERASMUS),
- από το 1988, με την σχετική απόφαση του Συμβουλίου για την Συνεργασία Πανεπιστημίων και Επιχειρήσεων και την Μαθητεία Σπουδαστών στη Βιομηχανία (Πρόγραμμα COMETT II),
- από το 1989, με την σχετική απόφαση του Συμβουλίου για την Αρχική Εξάσκηση των Νέων Ανθρώπων και των Νέων Εργατών (Πρόγραμμα PETRA II) και
- από το 1990, με την σχετική απόφαση του Συμβουλίου για την Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στην Ευρώπη (Πρόγραμμα FORCE).

Οι σχετικοί ρυθμοί και οι τάσεις ανάπτυξης των δράσεων αυτών των προγραμμάτων σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η ίδια η Λευκή Βίβλος ήταν:

- Για την κινητικότητα των φοιτητών
  - το ακαδημαϊκό έτος 1987-1988 συμμετείχαν στο ERASMUS 3.000 φοιτητές με οικονομική ενίσχυση της κοινότητας,
  - το ακαδημαϊκό έτος 1995-1996 ο αριθμός αυτός έφθασε στους 170.000
- Για την συνεργασία πανεπιστημίων - επιχειρήσεων
  - το 1990 4.400 σπουδαστές συμμετείχαν σε σχετικά διακρατικά προγράμματα μαθητείας στο πλαίσιο του Προγράμματος COMETT II,
  - το 1994 ο αριθμός τους έφθασε στους 8.700
- Για το Πρόγραμμα PETRA II
  - τη διετία 1992-1994 συμμετείχαν 23.566 νέοι σε αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και 13.053 νέοι εργάτες
- Για το Πρόγραμμα FORCE
  - αναπτύχθηκαν 5.000 ευρωπαϊκοί συνεταιρισμοί (3.000 από τους οποίους εταιρίες ή consortia, με 70% απ' αυτούς Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και 900 Ευρωπαϊκοί συνεταιρισμοί εκπαίδευσης (training) με συμμετοχή κοινωνικών εταίρων σε 720 έργα).

Σύμφωνα όμως με στοιχεία της ίδιας της Λευκής Βίβλου για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση:

- Το 1993, το 32% του πληθυσμού των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δηλαδή 117 εκατομμύρια πολίτες ήταν κάτω των 25 ετών.
- Το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992, το ένα πέμπτο του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας των 12 δηλαδή 67 εκατομμύρια νέοι (το 60% των κάτω των 25 ετών) ήταν εγγεγραμμένοι ως μαθητές και φοιτητές σε κάποιο από τα εκπαιδευτικά της ιδρύματα της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. (πάνω από 22 εκατομμύρια στην πρωτοβάθμια, περίπου 35 στην δευτεροβάθμια και 10 εκατομμύρια στην τριτοβάθμια)
- Πάνω από το 20% των κάτω των 25 ετών που βρισκόταν εκτός Εκπαίδευσης ήταν το Μάρτιο του 1995 άνεργοι.

Με βάση τα παραπάνω προκύπτουν τρία ενδεχόμενα:

- οι προπαρασκευαστικές αυτές πράξεις της Λευκής Βίβλου να συνεχίσουν να εξελίσσονται με αυτούς τους ρυθμούς και τάσεις και συνεπώς να αφορούν σε ένα ελάχιστο τμήμα των φοιτητών, των νέων ανθρώπων, των νέων εργατών και των νέων ανέργων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμβάλλοντας έτσι, όχι μόνο στην παράταση της ύπαρξης αλλά και στη δημιουργία νέων μορφών ανισοτήτων για τους πολίτες της Ευρώπης,

- οι δράσεις των προπαρασκευαστικών αυτών πράξεων να ενισχύονται όλο και περισσότερο από την εθνική συμμετοχή των κρατών-μελών, ενώ η Επιτροπή θα ασχολείται με την εισαγωγή νέων διαδικασιών, μεθόδων και μορφών ομογενοποίησης των εκπαιδευτικών πολιτικών τους που θα συμπίπτουν όλο και περισσότερο το ανθρωπιστικό και πολιτισμικό περιεχόμενο μιας ολοκληρωμένης παιδείας σε όφελος της αμέσως προσοδοφόρου και βολικής εργασιακά/εργοδοτικά επαγγελματικής κατάρτισης,
- η γενικότερη στρατηγική της Λευκής Βίβλου να επικρατήσει επί των όλο και ασθενέστερων και συνεχώς ομογενοποιούμενων στρατηγικών παιδείας των κρατών-μελών και ακόμη, να θεωρηθεί και από τα κράτη μέλη ότι οι δημόσιες δαπάνες τους για την Παιδεία (π.χ. 8% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος για το 1992 στη Φινλανδία), είναι "ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των δημοσίων δαπανών", όπως λέει και η Λευκή Βίβλος, με αναπόφευκτη συνέπεια, στην προοπτική διαρκούς συρρίκνωσης του δημόσιου χαρακτήρα τους, να προκληθούν και νέες υποβαθμίσεις των Δημοσίων Συστημάτων Παιδείας.

Τα ενδεχόμενα αυτά υποστηρίζουμε, ότι θεωρούμενα ακόμη και από μία λογική και ανοιχτόμυαλη φιλοευρωπαϊκή οπτική θα αποδειχθούν μακροπρόθεσμα αρνητικά, όχι μόνο για την παιδεία και τον πολιτισμό της Ευρώπης αλλά και για την κοινωνική της συνοχή και την οικονομία της, την οποία εν τούτοις υποτίθεται ότι η Λευκή Βίβλος υπηρετεί.

Η αποδυνάμωση του πρωτογενούς τομέα της παραγωγής, η προϊούσα αποβιομηχανοποίηση, η συνεχιζόμενη μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων σε χώρες του τρίτου κόσμου και των τέως σοσιαλιστικών χωρών, η γιγάντωση του τομέα των υπηρεσιών και το εντεινόμενο βάθαιμα του χάσματος του πλούσιου βορρά με τον όλο και φτωχότερο νότο, αν συνοδευτούν με την κυρίαρχη επιλογή της μονοδιάστατης πρακτικοποίησης της παιδείας, της ενίσχυσης της μαθητείας σε επιχειρήσεις, της "ευέλικτης" και εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος της κάθε χώρας διαδικασίας αναγνώρισης και πιστοποίησης ικανοτήτων και την αναπόδραστη στις συνθήκες αυτές αφυδάτωση του ερευνητικού, πολιτιστικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα της παιδείας και των ΑΕΙ, θα σημάνουν, πολύ πιθανά, την παλινδρόμηση από την "Αναγέννηση" στο "Μεσαίωνα" και όχι "τον αυτοκινητόδρομο των πληροφοριών" προς την "Αναγέννηση" της Ευρώπης και του κόσμου όπως επαγγέλλονται με μωπική και εν πολλοίς "λογιστική" μόνο αντίληψη της πραγματικότητας οι συντάκτες της Λευκής Βίβλου.

3. Όψεις του ελληνικού συστήματος πανεπιστημιακής παιδείας. Εσωτερικά προβλήματα και ευρωπαϊκοί επηρεασμοί

Όπως σε κάθε εθνικό σύστημα παιδείας, έτσι και στο σύστημα παιδείας της χώρας μας, η φιλοσοφία, η δομή και η λειτουργία των Πανεπιστημίων απηχεί σε μεγάλο βαθμό τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, την σημασία και το ρόλο που αποδίδει η κοινωνία στη συνολική σχολική διαδικασία για την μόρφωση, την καλλιέργεια και την συστηματική εκπαίδευση των πολιτών της και την διατήρηση και ανάπτυξη του πολιτισμού της, στο βαθμό που τα ΑΕΙ προετοιμάζουν και το διδακτικό προσωπικό όλων των βαθμίδων της παιδείας.

Η φιλοσοφία, η δομή και η λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της Ελλάδας καθορίζονται σε θεσμικό πλαίσιο:

- α) από τις σχετικές επιταγές του Συντάγματος, οι οποίες καθιερώνουν και κατοχυρώνουν τη φύση και τη λειτουργία της Ανώτατης Παιδείας ως δημόσιου και πολύτιμου αγαθού,
- β) από την σχετική Πανεπιστημιακή Νομοθεσία, (Νόμος Πλαίσιο, ο οποίος εξασφαλίζει ένα κοινό επίπεδο αναφοράς, κανόνων και διαδικασιών γενικής ισχύος για όλα τα Α.Ε.Ι.) και
- γ) από τους Εσωτερικούς Κανονισμούς των Ιδρυμάτων, οι οποίοι μπορούν να αναδείξουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους και να αποδείξουν την έκταση, το βάθος και την ποιότητα της Αυτοδιοίκησης, την οποία, όχι μόνο διεκδικούν αλλά είναι και σε θέση, αξιόπιστα αλλά και αποτελεσματικά, να εφαρμόσουν.

Μέσα από το πνεύμα και το γράμμα των θεσμών αυτών, τις εισηγητικές εκθέσεις αλλά και τις διαδοχικές τροποποιήσεις της Πανεπιστημιακής Νομοθεσίας, μπορούν να εκτιμηθούν χαρακτηριστικά στοιχεία της εθνικής στρατηγικής (και/ή της απουσίας της, ή και των αλληπάλληλων ανατροπών της) για την παιδεία στην Ελλάδα και ειδικότερα για την Ανωτάτη.

Επειδή όμως οι Καταστατικοί Χάρτες, οι Νόμοι και τα Διατάγματα, δεν παράγονται και δεν εφαρμόζονται εν κενώ σε συνθήκες εργαστηρίου, αλλά αποτελούν ιστορικά την έκφραση της διαρκούς μαχητικής ισορροπίας της ποιότητας και της δυναμικής της συγκεκριμένης πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας, της οικονομίας, και του επιπέδου του πολιτισμού γενικότερα, ο καθορισμός αυτός υφίσταται σταθερά ενδογενείς και εξωγενείς επηρεασμούς, οι οποίοι και τον μορφοποιούν κάθε φορά ανάλογα με τις κυρίαρχες σχετικές συνθήκες και συγκυρίες.

Και οι μεν ενδογενείς επηρεασμοί εξαρτώνται από την ποιότητα, το ακαδημαϊκό ήθος, την εργατικότητα των πανεπιστημιακών δασκάλων και την αφοσίωση ή μη στα κύρια καθήκοντά τους, δηλαδή τη διδασκαλία, την έρευνα, τις διοικητικές υποχρεώσεις τους και την γενικότερη κοινωνική τους προσφορά, οι δε εξωγενείς από τις άμεσες και τις έμμεσες επιπτώσεις των σχετικών ευρωπαϊκών πολιτικών, οδηγιών, "Βίβλων" και προγραμμάτων για την παιδεία, την έρευνα, την κατάρτιση, την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση, στις συνθήκες κυριαρχίας "της κοινωνίας των πληροφοριών", και της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

Είναι αυτονόητο ότι οι εξωγενείς επηρεασμοί τελούνται στο γενικότερο πλαίσιο μιας γενικευμένης πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής κρίσης, σε μεγάλο βαθμό αλληλεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν μ' αυτήν και σε τελική ανάλυση καθορίζουν και τις στάσεις και τις συμπεριφορές όλων των ομάδων οι οποίες συγκροτούν ένα Πανεπιστημιακό Ίδρυμα.

Πιο συγκεκριμένα:

Η περίοδος 1981-1983 είναι η μόνη στη διάρκεια της μεταπολίτευσης κατά την οποία επιχειρήθηκε ο σχεδιασμός, η συγκρότηση, η θεσμοθέτηση και η εφαρμογή μιας συνολικής στρατηγικής ολοκληρωμένης (κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής) αλλά και αποκεντρωμένης ανάπτυξης της χώρας, με θεμελιακή σ' αυτή την κατεύθυνση τη συμβολή της παιδείας σ' όλες τις βαθμίδες της.

Την περίοδο αυτή, με πολλές δυσκολίες (Ρόκος, 1981, 1988) προωθήθηκε, ψηφίστηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο και εφαρμόστηκε ο Νόμος Πλαίσιο για τη Δομή και τη Λειτουργία των ΑΕΙ ο οποίος απετέλεσε, τόσο για τους υποστηρικτές του, όσο και για τους αντίθετους μ' αυτόν βαθιά τομή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι την ίδια περίοδο, για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία, υλοποιήθηκε το 97% του προγράμματος κυβερνητικής πολιτικής (Ρόκος, 1988, 1991γ) και των προγραμματικών δηλώσεων του τότε πρωθυπουργού για την παιδεία.

Μέσα από τη φιλοσοφία του Νόμου αυτού γίνεται σαφές ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ανταποκρίνεται στο πρότυπο ολοκληρωμένης παιδείας του ευρωπαϊκού πολιτισμού, και μάλιστα σε αντίθεση με τη "μερική" και καθαρά οικονομίστικη προσέγγιση για την εκπαίδευση-κατάρτιση της Λευκής Βίβλου της Επιτροπής.

Συγκεκριμένα, με το άρθρο 1 του Νόμου 1268/82 για τη Δομή και Λειτουργία των ΑΕΙ :

- "1. Το κράτος έχει την υποχρέωση να παρέχει την ανώτατη εκπαίδευση σε κάθε έλληνα πολίτη που το επιθυμεί μέσα από τις διαδικασίες που ορίζονται κάθε φορά από το νόμο.
2. Η Ανώτατη Εκπαίδευση παρέχεται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα Α.Ε.Ι. που έχουν ως αποστολή:
  - i) Να παράγουν και να μεταδίδουν τη γνώση με την έρευνα και τη διδασκαλία και να καλλιεργούν τις τέχνες.
  - ii) Να συντείνουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων ανθρώπων με επιστημονική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική συνείδηση και να παρέχουν τα απαραίτητα εφόδια που θα εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία.
  - iii) Να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτιστικών και αναπτυξιακών αναγκών του τόπου.
3. Στο πλαίσιο της αποστολής τους, τα ΑΕΙ οφείλουν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της ανάγκης για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και διαρκή επιμόρφωση του λαού".

Τον Νόμο Πλαίσιο 1268/82 συμπλήρωσε ουσιαστικά και καταλυτικά για την απόλυτη αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ το άρθρο 48 παράγραφος 4α του Νόμου 1404/83 σύμφωνα με το οποίο:

"Η Σύγκλητος αποφασίζει για κάθε θέμα που αναφέρεται στην οργάνωση και λειτουργία του οικείου ΑΕΙ, στη διεξαγωγή και βελτίωση του διδακτικού, εκπαιδευτικού και επιμορφωτικού έργου του Ιδρύματος, στην ανάληψη πρωτοβουλιών σύνδεσης του ΑΕΙ με

την κοινότητα και συμβολής του στην περιφερειακή αναπτυξιακή καθώς και στην επίλυση όλων των προβλημάτων -μετά από γνώμη των αρμόδιων συλλογικών οργάνων όπου απαιτείται- τα οποία ανακύπτουν, τόσο κατά την εφαρμογή των διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας όσο και κατά την πορεία και εξέλιξη της πανεπιστημιακής ζωής".

Αυτή η νομοθετική υπερεξουσιοδότηση της Συγκλήτου κάθε ΑΕΙ θα μπορούσε να αποδείξει την αξιοπιστία και την δυνατότητά μας για πλήρη αυτοδιοίκηση, αν είμαστε, οι πανεπιστημιακοί φορείς, στο ύψος των περιστάσεων και αποφασίζαμε για όλα, ανεξαιρέτως όλα, όχι μόνο τα προβλήματα των τυχόν δυσλειτουργιών, αλλά και για κάθε ζήτημα της πανεπιστημιακής ζωής, αποκλείοντας κάθε κυβερνητική και αντιπολιτευτική κομματική ανάμειξη στα του οίκου μας και παίρνοντας όλες τις θετικές και δημιουργικές πρωτοβουλίες για τη βέλτιστη αξιοποίηση των δημοσίων δαπανών, του ανθρώπινου δυναμικού και του συνολικού θεσμικού πλαισίου, ώστε να αποτελέσουν τα ΑΕΙ κινητήριο μοχλό για ενέργειες και δράσεις ολοκληρωμένης ανάπτυξης της χώρας.

Στην κατεύθυνση αυτή, οφείλαμε, και δεν το καταφέραμε, να ετοιμάσουμε τους Εσωτερικούς μας Κανονισμούς, τους βασικούς δηλαδή ειδικούς νόμους για κάθε Πανεπιστήμιο, οι οποίοι θα μπορούσαν να δώσουν λύση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε, χωρίς να έχουμε ανάγκη κυβερνητικών κατευθύνσεων και εγκρίσεων, αντιπολιτευτικών παραινήσεων, αλλά και των οδηγιών, των διακριτικών ενθαρρύνσεων, και των μεθοδευμένων οικονομικών ενισχύσεων και προσανατολισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία δεν μπορεί να υπερβεί τη λογική της οικονομικής, κρατοκεντρικής (των μεγάλων δυνάμεών της), ατλαντικής κοινότητας (Ρόκος 1992), στην οποία παρά τα επιφαινόμενα παραμένει.

Έτσι, σήμερα, με δεδομένο τα τελευταία δεκατέσσερα χρόνια το κενό εθνικής στρατηγικής για την παιδεία, με τις γνωστές επιμέρους ελλείψεις και ανεπάρκειες της πανεπιστημιακής κοινότητας και με την αλλοπρόσαλλη, αντιφατική, παθητική και άκριτα και εκ προοιμίου σύμφωνη με τις ευρωπαϊκές επιταγές, (στην διαμόρφωση των οποίων βέβαια θα μπορούσαν να συμμετάσχουν δημιουργικά, αλλά δεν ήθελαν ή δεν μπορούσαν να το κάνουν), στάση των κυβερνήσεων από το 1983 ως σήμερα, αλλά και με εντεινόμενη σ' αυτή τη φάση την αδράνεια (έως και αποστράτευση) των μαζικών κινημάτων στο κλίμα της κυριαρχίας της νέας τάξης (Ρόκος 1992), η δραστήρια Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αναλαμβάνει την ευθύνη να δίνει κατευθύνσεις, λύσεις και προοπτικές, όπως αυτές διαγράφονται στις Λευκές Βίβλους για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση, την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση, καθώς και στις πολιτικές της για την έρευνα, την τεχνολογία, τις καινοτομίες κλπ.

Οι πολιτικές αυτές έχουν αναμφίβολα συγκεκριμένα θετικά στοιχεία, τα οποία μπορούν εύκολα να τεκμηριώσουν αντίστοιχες και αμέσως προσλήψιμες από τον καθ' ένα θετικές εξελίξεις σε επιμέρους τομείς της επιστήμης, της έρευνας, της τεχνολογίας και (το κυριότερο), της βιομηχανίας.

Οι θετικές όμως αυτές εξελίξεις είναι "μερικές", βραχυπρόθεσμες, μόνο οικονομικές και όχι "ολιστικές" και ικανές να θεμελιώσουν μια στρατηγική δημιουργίας της Ευρώπης της προόδου, της ολοκληρωμένης (κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής) ανάπτυξης και του ανθρωπιστικού πολιτισμού της.

Αλλά αυτό χρήζει αποδείξεως.

Παρά το γεγονός όμως, ότι το κείμενο αυτό, με την αντιπαράθεση αντικειμενικών στοιχείων και την κριτική τους προσέγγιση επιτρέπει στον αναγνώστη, με τα ειδικότερα μεθοδολογικά επιστημονικά και γενικότερα διαλεκτικά του εργαλεία και την πείρα του να φθάσει σε δικές του αποδείξεις, θα σταθώ εδώ σε δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις:

- α) την αναπτυξιακή πανάκεια της "επανάστασης της κοινωνίας των πληροφοριών", της κυριαρχίας της αγοράς και των τεχνολογιών αιχμής και τις επιπτώσεις τους στην πανεπιστημιακή ζωή (και όχι μόνο στην Ελλάδα) και
- β) την διαδικασία σταδιακής ομογενοποίησης και ισοπέδωσης προς τα κάτω, (μόνο κατάρτιση), των συστημάτων παιδείας των κρατών μελών με ιδιαίτερη έμφαση στα Πανεπιστήμια.

3.1 Η επίδραση της "επανάστασης" της κοινωνίας των πληροφοριών, της κυριαρχίας της αγοράς και των τεχνολογιών αιχμής

Τα διαδοχικά από το 1973 και μέχρι το 1991 προγράμματα Έρευνας και Ανάπτυξης και οι σχετικές προοπτικές της περιόδου 1990-1994, οι σταδιακές και ραγδαίες μεταβολές των πεδίων προτεραιοτήτων τους και τα αντίστοιχα μεγέθη τους αναλύθηκαν και αξιολογήθηκαν διεξοδικά και στην "Ουτοπία" (Ρόκος 1992) και δεν χρειάζεται να επαναληφθούν εδώ.

Η γενική τάση τους -ήταν και είναι σήμερα ακόμη περισσότερο- η δραματική ενίσχυση, άμεση και έμμεση, των νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα των τεχνολογιών αιχμής της πληροφορικής και των επικοινωνιών, δομικών στοιχείων της μεγάλης αγοράς της πληροφορικής και της τηλεματικής, αλλά και της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

Η Ευρώπη εμφορείται πλέον από το νέο γενικευμένο ιδεώδες: συνεχής παραγωγή, ανάπτυξη και βελτίωση νέων προϊόντων και υπηρεσιών στα πεδία κυρίως της πληροφορικής και των τεχνολογιών αιχμής γενικότερα.

Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της τελευταίας κυρίως δεκαετίας -και όχι μόνο στο ελληνικό πανεπιστήμιο- είναι η συνισταμένη των συνεπειών των πολιτικών της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων:

- (α) για την διαφορική γενικότερα χρηματοδότηση της έρευνας μέσω ανταγωνιστικών προγραμμάτων, αλλά και ειδικότερα στην κατεύθυνση της κύριας επιλογής τους, της ανάπτυξης δηλαδή της μεγάλης αγοράς της "κοινωνίας των πληροφοριών" και
- (β) για την συστηματική σύνδεση ΑΕΙ και Επιχειρήσεων, με στόχο την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών και την συνεχή διεξαγωγή προγραμμάτων τεχνικής επαγγελματικής κατάρτισης.

Θετικά σημεία εκ πρώτης όψεως των σχετικών πρωτοβουλιών της Επιτροπής είναι αναμφίβολα:

- η στήριξη της έρευνας σε συγκεκριμένα επιστημονοτεχνικά πεδία για τα οποία η ίδια έτρεφε και τρέφει ιδιαίτερο ενδιαφέρον,
- η ενίσχυση του εξοπλισμού των εργαστηρίων των πεδίων αυτών,
- η ανάπτυξη διευρωπαϊκών (και όχι μόνο) δικτύων και συνεργασιών ερευνητών στα πεδία αυτά,
- η αλληλεπίδραση επιστημόνων και τεχνικών της βιομηχανίας, πανεπιστημιακών και ερευνητών με διαφορετική παιδεία, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές καταβολές, καλλιέργεια, δεξιότητες και εμπειρίες κλπ.

και δεν θα πρέπει στο όνομα οποιασδήποτε σκοπιμότητας να υποβαθμίζονται.

Η αντικειμενικότητα όμως επιβάλλει να αναζητήσουμε και τα αρνητικά στοιχεία των πρωτοβουλιών αυτών, τα οποία, όχι μόνο δεν πρέπει να παραγνωρίζονται, αλλά θα πρέπει να διερευνηθούν διεξοδικά ως προς τις βραχυπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις τους, τόσο στην πανεπιστημιακή παιδεία, την ευρωπαϊκή κοινωνία και τον πολιτισμό, όσο όμως και σ' αυτή την ίδια την οικονομία, η οποία απετέλεσε γενεσιουργό αίτιο συγκρότησης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αλλά και κανοναρχεί από τότε κυριαρχικά την εξέλιξή της σε Ευρωπαϊκή Ένωση.

- Διαμορφώνονται ήδη σ' όλες τις χώρες της ΕΕ και φυσικά και στην Ελλάδα πανεπιστήμια, αλλά και πανεπιστημιακά τμήματα, τομείς, εργαστήρια και προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, πολλών ταχυτήτων.

Ολόκληρα γνωστικά πεδία για τα οποία δεν υπάρχει το ζωνρό και άμεσο ενδιαφέρον της βιομηχανίας και της αγοράς, αλλά και οι αντίστοιχες προνομιακές ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις σχετικών ερευνητικών προγραμμάτων, τείνουν να υποβαθμισθούν έως και να εξαφανισθούν από τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια.

(Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι ο Νόμος 1268/82 για τη Δομή και Λειτουργία των ΑΕΙ στην Ελλάδα, είχε προβλέψει μια τέτοια εξέλιξη και με την εξουσιοδοτική διάταξή του του Άρθρου 7, παρ. 6 και το σχετικό Προεδρικό Διάταγμα, μεριμνούσε ώστε ένα σημαντικό ποσοστό από τις εισροές στους Πανεπιστημιακούς Προϋπολογισμούς μέσω των εσόδων των Εργαστηρίων παροχής υπηρεσιών -και ιδιαίτερα προφανώς εκείνων, των τεχνολογιών αιχμής- θα έπρεπε να ενισχύει τις σπουδές στα γνωστικά πεδία των βασικών επιστημών, των κοινωνικών επιστημών και των επιστημών του ανθρώπου, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση

των αναγκαίων ισορροπιών για μία ολοκληρωμένη και δημιουργική πανεπιστημιακή μορφωτική παρουσία στην ευρωπαϊκή κοινωνία).

- Στις ακαδημαϊκές μονάδες των γνωστικών και ερευνητικών πεδίων ιδιαίτερου, αμέσου ή εμμέσου ενδιαφέροντος για την "κοινωνία (και την αγορά) των πληροφοριών", τα μέλη του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού έχουν μετατραπεί κυρίως σε ερευνητές παραμελώντας τις διδακτικές τους υποχρεώσεις, αλλά ταυτόχρονα και σε λογιστές, σε διοικητικούς υπαλλήλους, σε "μικροεπιχειρηματίες" της έρευνας, σε "λομπίστες" και ειδικούς δημοσίων σχέσεων. (Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι παρά τη διαπίστωση αυτή δεν συμμεριζόμαστε την κατεδαφιστική και ισοπεδωτική κριτική εκείνων που βολευόμενοι στη μακαριότητα της μόνιμης θέσης τους, δεν διεκδικούν ή δεν μπορούν να διεκδικήσουν ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα, "ιδεολογικοποιώντας" φενακισμένα την αδυναμία τους).
- Τις περιόδους των προκηρύξεων των ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων -(και αυτές καλύπτουν ολόκληρο τον κάθε χρόνο)- τα Πανεπιστήμια, (ή μάλλον τα "προνομιακά" τμήματα και εργαστήριά τους), ζουν στους εκρηκτικούς ρυθμούς της προετοιμασίας των ερευνητικών προτάσεων και της συμπλήρωσης των πολύπλοκων τεχνικών δελτίων, (που πολύ σωστά πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο τεκμηριωμένα και αξιόπιστα επιστημονικά). Δημόσιοι πόροι και ανθρώπινο δυναμικό (αμειβόμενο από δημόσιες δαπάνες) καταναλώνονται έως και διασπαθίζονται, διότι από τις 1.000 ερευνητικές προτάσεις, (από τις οποίες οι 600 είναι συνήθως υψηλής στάθμης), εγκρίνονται κατά κανόνα τελικά περίπου 70, με φανερές τις χαμένες και μη αποζημιούμενες ανθρωποώρες πανεπιστημιακής -και εν πολλοίς διδακτικής- δουλειάς.
- Όπως και σε κάθε αγορά που σέβεται τον εαυτό της, έτσι και στα πεδία της χρηματοδοτούμενης έρευνας αναπτύχθηκαν δύο νέες ειδικότητες: Αυτή του ειδικού συντάκτη "εξαιρετικών" και επιστημονικά αξιόπιστων ερευνητικών προτάσεων, (που συνήθως όμως δεν μπορεί να εκτελέσει τις έρευνες που προτείνει) και αυτή του ειδικού συντάκτη όλο και δυσκολότερων και πολυπλοκότερων τεχνικών δελτίων, (που συνήθως όμως δεν θα μπορούσε ποτέ να συμπληρώσει), σε μία ανθούσα τα τελευταία χρόνια βιομηχανία παραγωγής ερευνητικών προτάσεων και τεχνικών δελτίων. Έτσι προκύπτουν ανάγκες εξωτερικών υπεργολάβων, ιδιωτικών ερευνητικών εταιρειών διαπλεκομένων με πανεπιστημιακούς ερευνητές, αντιιδεολογικών -ακαδημαϊκά- συνεργασιών κλπ. Στη διάρκεια τώρα εκπόνησης των ερευνητικών έργων από τα Πανεπιστήμια, ακόμα και για τους καλύτερων προθέσεων ικανούς πανεπιστημιακούς διαταράσσεται σοβαρά το ισοζύγιο διδακτικών - ερευνητικών τους υποχρεώσεων, ενώ η αναγκαστική καθημερινή ενασχόλησή τους με οικονομικής, λογιστικής και διοικητικής φύσης ζητήματα, περιορίζει προοπτικά ακόμη και την ουσιαστική ερευνητική τους δουλειά.
- Σε ένα τέτοιο κλίμα αποθέωσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, το Πανεπιστήμιο μετατρέπεται προοδευτικά σ' ένα άθροισμα επιχειρηματικών μικρομονάδων, (ή και μεγάλων μονάδων), έρευνας, όλων με τα γενικά τους έξοδα, τις απαραίτητες γραμματειακές εξυπηρετήσεις τους και τους αναγκαίους εξοπλισμούς τους, γεγονός που αντιστρατεύεται ακόμη και θεμελιώδεις νόμους αποτελεσματικής και οικονομικά αποδοτικής "επιχειρηματικής" λειτουργίας, ενός, εν τούτοις, "επιχειρηματικού (πλέον) Πανεπιστημίου".

3.2 Η έκπτωση της παιδείας ως δημόσιου συλλογικού αγαθού σε ιδιωτικής πρωτοβουλίας ατομική κατάρτιση

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν για τη φιλοσοφία, τους στόχους, το περιεχόμενο αλλά και τις προπαρασκευαστικές πράξεις εφαρμογής στην πράξη της Λευκής Βίβλου για την εκπαίδευση και κατάρτιση, ο καλόπιστος μελετητής της θα μπορούσε να θεωρήσει ως θετικά π.χ. στοιχεία της:

- τη δημιουργία και αξιοποίηση νέων πρόσθετων δυναμικών μαθησιακών εργαλείων και διαδικασιών για ενίσχυση της καθ' αυτό εκπαιδευτικής διαδικασίας,
- την αξιοποίηση των σημαντικών και διαρκώς μεγαλύτερων δυνατοτήτων της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών στην βελτίωση της πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων, πηγές εκπαιδευτικής πληροφόρησης, και προγράμματα ηλεκπαίδευσης και δια βίου συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και μόρφωσης των πολιτών της ΕΕ που θα το επιθυμούσαν,

- την παροχή μιας δεύτερης ευκαιρίας για μάθηση σε μειονεκτούσες ομάδες του πληθυσμού της.

Και αυτό βέβαια, υπό την προϋπόθεση, ότι οι νέες πρόσθετες δυνατότητες θα μπορούσαν να παρασχεθούν στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής στρατηγικής που αντιλαμβάνεται, θεωρεί και διαφυλάσσει την παιδεία ως πολύτιμο, συλλογικό, δημόσιο αγαθό, στο οποίο μπορούν να έχουν πρόσβαση όλοι ανεξαιρέτως οι πολίτες της, σε οποιοδήποτε σημείο της, σε οποιαδήποτε ηλικία και σε οποιαδήποτε κοινωνική τάξη και αν ανήκουν.

Αυτή η προϋπόθεση όμως σαφώς δεν υπάρχει. Και δεν υπάρχει γιατί θα αντιστρατευόταν ευθέως την στρατηγική και αδιαπραγμάτευτη επιλογή της ΕΕ για ραγδαίες αποκρατικοποιήσεις, συνεχή περιορισμό των κοινωνικών παροχών, ιδιωτικοποιήσεις των πάντων και συνεχή αντί πάσης θυσίας βελτίωση - στο πλαίσιο της κυριαρχίας της αγοράς - της ανταγωνιστικότητάς της έναντι των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας.

Έτσι, αναγκαστικά, η ολοκληρωμένη παιδεία ως δημόσιο, συλλογικό, μορφωτικό και πολιτισμικό αγαθό και πρωταρχική κοινωνική υποχρέωση των κρατών μελών της εκπίπτει σε διαδικασία ιδιωτικής πρωτοβουλίας "κατά μόνας" ατομικής κατάρτισης, με την οποία η ΕΕ εκτιμά ότι θα αντιμετωπίσει την εντεινόμενη ανεργία και ιδιαίτερα μεταξύ των νέων της.

Με δεδομένο τον συνεχή και πολλές φορές με απάνθρωπες συνέπειες περιορισμό των δημοσίων κοινωνικών δαπανών σε όλα τα κράτη μέλη, για να επιτευχθεί η σύγκλιση των οικονομιών τους και η νομισματική ενοποίησή τους, δεν υπάρχουν τα αντικειμενικά περιθώρια για εφοδιασμό όλων των σχολείων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών φορέων και των μειονεκτουσών ομάδων με τον απαραίτητο εξοπλισμό, το λογισμικό και τα εκπαιδευτικά προγράμματα τηλεκατάρτισης, τηλεκατάρτισης, δια βίου μάθησης, κοινωνικής εξυπηρέτησης κλπ.

Συνεπώς στην καλύτερη περίπτωση οι νέες εκπαιδευτικές τεχνολογίες θα πρέπει πρακτικά να ιδωθούν τελικά ως ένα νέο ενδιαφέρον εργαλείο συμπλήρωσης της μαθησιακής διαδικασίας το οποίο θα διατίθεται όμως στην ελεύθερη αγορά και θα αποκτάται από όσους έχουν την σχετική οικονομική δυνατότητα.

Χωρίς όμως την συστηματική, καθολική, σχεδιασμένη και προγραμματισμένη ενσωμάτωσή τους στα Συστήματα Παιδείας των κρατών μελών και την μεθοδευμένη αξιοποίησή τους σε μία ολοκληρωμένη, κριτική, παιδαγωγική, μαθησιακή διαδικασία, θα παραμείνουν τελικά αδύναμα, περιθωριακά, καταναλωτικά, εκπαιδευτικά προϊόντα που απλώς θα εντείνουν και θα βαθαιίνουν τις υφιστάμενες εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες.

Και κανένας βέβαια, δεν θα μπορεί έτσι να τεκμηριώσει την σημασία τους ως καταλυτών για μία ευρωπαϊκή εκπαιδευτική επανάσταση.

4. Συμπέρασμα

Το συμπέρασμα από όλα τα παραπάνω είναι προφανές. Η Ευρώπη με την Λευκή Βίβλο της για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, αποφάσισε συνειδητά να βλέπει το δένδρο και να αγνοεί το δάσος, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για να αποκοπεί πολύ σύντομα, από τον πολιτισμό της, στο όνομα των βραχυπρόθεσμων ωφελειών της οικονομίας της και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της θέσης.

Ως ειδικό παράδειγμα τεκμηρίωσης του συμπεράσματος αυτού θα επιχειρήσουμε, αντί επιλόγου, να θίξουμε ένα σχετικό μείζον εκπαιδευτικό και κοινωνικό ζήτημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα από την εποχή έναρξης των "προπαρασκευαστικών πράξεων" στις οποίες θεμελιώθηκαν οι συναφείς ευρωπαϊκές πολιτικές αλλά και η Λευκή Βίβλος.

Το ζήτημα των καλούμενων "Ιδιωτικών, Ξένων και Ελληνικών Πανεπιστημίων".

Έτσι, ενώ το Σύνταγμα της Ελλάδας με το άρθρο 16 κατοχυρώνει απολύτως τον δημόσιο χαρακτήρα των Πανεπιστημίων, η κρυφή γοητεία του ευρωπαϊστικού εκσυγχρονισμού και της κυριαρχίας της ασύδοτης αγοράς, ως μόνης αξίας, υπερκερνά (και ιδιαίτερα από το 1984) Σύνταγμα και Νόμους και επιτρέπει σε κάθε φύσης εμπόρους "γνώσης" αλλά ακόμη και αγύρτες, με πρόσχημα την "εκσυγχρονιστική" παρακολούθηση και αξιοποίηση των δυνατοτήτων των νέων εκπαιδευτικών τεχνολογιών της πληροφορικής και της τηλεματικής και την "απόλυτη", (πλέον τώρα), συμμόρφωση με τις επιταγές της Λευκής Βίβλου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση:

- να συνεχίζουν να εμπαίζουν τους αποφοίτους του κύκλου σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προκαλώντας τους παραπλανητικά να φοιτήσουν "στα 187 ξένα πανεπιστήμια" που αυτοί αντιπροσωπεύουν, (μόλις αυτοί αποτύχουν στα ΑΕΙ του Δημοσίου Συστήματος Παιδείας),
- να ξεγελούν τους γονείς τους, που θα πρέπει να πληρώσουν υπέρογκα δίδακτρα για να φυλάξουν τα παιδιά τους από την "φοιτητική προσφυγιά", (έστω και αν οι σπουδές π.χ. στο "Πανεπιστήμιο" του Portsmouth γίνονται σ' ένα εσωτερικό διαμέρισμα δύο δωματίων της οδού Σωκράτους) και
- να παρασύρουν ολόκληρα κόμματα αλλά και πολιτικούς κάθε ιδεολογίας, χάριν του λαϊκισμού των συναφών σκοπιμοτήτων, στην "έξυπνη" ιδέα "γιατί όχι ιδιωτικά πανεπιστήμια", αφού οι θέσεις στα δημόσια δεν φτάνουν για ν' απορροφηθεί η ζήτηση και αφού η Λευκή Βίβλος νομιμοποιεί "νέες ευέλικτες διαδικασίες απόκτησης γνώσης και ικανοτήτων, αλλά και αναγνώρισης και πιστοποίησής τους".

Η παιδεία όμως και ιδιαίτερα η πανεπιστημιακή δεν είναι, δεν μπορεί να είναι και δεν θα γίνει ποτέ εμπόρευμα, γιατί είναι δημόσιο αγαθό αναπαραγωγής της ανθρωπιάς, θεμέλιο της ελευθερίας των ιδεών και της διακίνησής τους, της διδασκαλίας και της έρευνας και ουσιώδες συστατικό για μια αξιοβίωτη ζωή, όσο και αν μερικά αρνητικά επιφαινόμενά της κατά καιρούς την αμαυρώνουν.

Όσοι την βγάζουν στη μαύρη αγορά, ακόμη και στο πλαίσιο των αρχών μιας νεοφιλελεύθερης οικονομίας, ούτε νόμους σέβονται, ούτε επενδύσεις κάνουν, αλλά ούτε και προδιαγραφές ακολουθούν, μια που κίνητρό τους είναι αυτονόητα μόνο το κέρδος.

Υπάρχει όμως σήμερα δυστυχώς και εξελίσσεται μια άκρως επιπόλαια, επιφανειακά και μόνο δημοκρατική και απολύτως ατεκμηρίωτη, (ακόμη και με όρους ελεύθερης αγοράς) συζήτηση και προσπάθεια από κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση για νομιμοποίηση των παράνομων, χαμηλότατης στάθμης και μέχρι γελοιότητας πληθωρικών σε αριθμό ιδιωτικών, δήθεν πανεπιστημίων, ελληνικών και ξένων, τα οποία λειτουργούν με απατηλές προθέσεις και προθήκες και καταγιισμό παραπλανητικών διαφημίσεων και που σε πείσμα των προσδοκιών των τεχνοκρατών, λογιστών και διαχειριστών της εξουσίας και των κύριων διεκδικητών της, προορίζονται να αποτελέσουν νομοτελειακά τις νέες προβληματικές επιχειρήσεις της "κοινωνίας των πληροφοριών".

Τα "Ιδρύματα" αυτά και οι αετονύχηδες επιχειρηματίες τους θησαυρίζουν παράνομα για χρόνια και φαίνεται να είναι σε θέση πια να νομιμοποιήσουν και αυτοί τα "αυθαίρετά" τους και μάλιστα μέσα από την προσαρμογή τους στις κατά το συμφέρον τους υπέρτερες των κρατικών, ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές πολιτικές:

- αγνοώντας και περιγράφοντας στην καλύτερη περίπτωση τους νόμους του κράτους με την ανοχή, την συμπόρευση ή και την στήριξη συμφεροντολόγων ή αφελών πολιτικών, δημοσιογράφων και κάποιων καθηγητών ΑΕΙ, αλλά και αμόρφωτων συνηθέστατα εκσυγχρονιστών και ευρωπαϊστών πάσης φύσεως,
- διαστρέφοντας και μεγαλοποιώντας υπαρκτά προβλήματα της δημόσιας ανώτατης παιδείας,
- διαπιστώνοντας και εκμεταλλευόμενοι το πανθομολογούμενο κενό Εθνικής Στρατηγικής και Πολιτικής Παιδείας, Έρευνας, Τεχνολογίας και Ανάπτυξης γενικότερα, όλων των κομμάτων τα οποία διεκδικούν και νέμονται την εξουσία και
- επικαλούμενοι την τρομακτική ζήτηση θέσεων σπουδών σε Πανεπιστήμια (ελληνικά και ξένα) από τους αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το συνακόλουθο δράμα της προπτυχιακής φοιτητικής προσφυγιάς και της σχετικής συναλλαγματικής αιμορραγίας της χώρας,

Μια τέτοια όμως απεχθής όπως φαίνεται και από τα παραπάνω προοπτική, η οποία εξασφαλίζει συμφέρουσες "τεκμηριωτικές" αναφορές των ενδιαφερομένων στο αμφιλεγόμενο, συγκεχυμένο και εξαιρετικά αντιφατικό περιεχόμενο της Λευκής Βίβλου για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μπορεί να ανάψει φωτιές στα Πανεπιστήμιά μας, τα οποία σε μεγάλο βαθμό με τις αρχές και τις θεμελιώδεις διατάξεις του Νόμου Πλαίσιο 1268/82 εργάζονται αθόρυβα, συστηματικά και δημιουργικά τα τελευταία χρόνια.

Και εμείς, ως πανεπιστημιακοί και ως πολίτες τι θα μπορούσαμε να κάνουμε;

Υποστηρίζω -και μπορώ να επιχειρηματολογήσω γι' αυτό, αν ανοίξει ένας συστηματικός διάλογος- ότι μπορούμε αν θέλουμε:

- να διασφαλίσουμε εμείς το Πανεπιστήμιο ως δημόσιο αγαθό, με την διαρκή βελτίωση της ολικής ποιότητάς του,
- να συμβάλουμε αποφασιστικά στην απαγόρευση λειτουργίας των ιδιωτικών δήθεν πανεπιστημίων:
  - όχι μόνο αξιοποιώντας το υφιστάμενο επαρκέστατο θεσμικό πλαίσιο, (ακόμα και του Υπουργείου Εμπορίου για την παραπλανητική διαφήμιση),
  - αλλά και διπλασιάζοντας τον αριθμό των εισακτέων σε κάθε δημόσιο πανεπιστήμιο, ιδρύοντας ένα δεύτερο Πανεπιστήμιο μέσα στο Πανεπιστήμιο, για ν' απασχολήσουμε με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο τους εξοπλισμούς και τις εγκαταστάσεις μας, αλλά και το υποαπασχολούμενο, όπου υπάρχει, δυναμικό μας,
- να προχωρήσουμε στην αποδοτική αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων των δημόσιων πανεπιστημίων σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 1268/82, χωρίς ν' απαιτούμε τα πάντα από το κράτος,
- να αναπτύξουμε νέα τμήματα και μεταπτυχιακές σπουδές θεματικού -διεπιστημονικού χαρακτήρα, για την ολοκληρωμένη διδασκαλία και έρευνα πάνω στα σύγχρονα πολύπλοκα προβλήματα της κοινωνίας, του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης, (Ρόκος, 1991α)
- να οργανώσουμε εμείς, αξιόπιστα προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για να εμποδίσουμε τη διασπάθιση του δημόσιου χρήματος από τους ευκαιριακούς εμπόρους σεμιναρίων κλπ.

Αυτά βέβαια και άλλα πολλά, θα ευχόμουν να μπορούμε να τα συζητήσουμε και με τους φοιτητές και να τα προωθήσουμε αποτελεσματικά και μέσα απ' τις επιτροπές Στρατηγικής των ΑΕΙ, οι οποίες ελπίζω επιτέλους να συγκροτηθούν:

- για να στηρίξουν ουσιαστικά τις Συγκλήτους και τις Πρυτανείες των Πανεπιστημίων μας στις σχετικές πρωτοβουλίες τους,
- για να συμβάλουν δημιουργικά και με φαντασία στην κάλυψη του κενού εθνικής στρατηγικής για την παιδεία στην εποχή της Λευκής Βίβλου, αλλά και
- για να συστοιχισθούν με τις αντίστοιχες δυνάμεις της Ευρώπης, για να μη θρηνήσουμε στις μέρες μας το τέλος του Πανεπιστημίου.

5. Βιβλιογραφία

Coehoorn, R. and Richier, N. «Giant magneto resistance: an ESPRIT project for the home electronics market», CEC, I&T Magazine, No. 19, April, 1996.

Commission of the European Communities, «White Paper on Education and Training. Teaching and Learning. Towards the Learning Society», Com (95) 590 final, Brussels, 29.11.1995.

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Αθήνα, 1994.

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Λευκό Βιβλίο, Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση. Οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21ο αιώνα», Βρυξέλλες, 1994.

Micossi, St. «By the people for the people» Editorial, I&T Magazine, No. 19, April, 1996.

Ρόκος, Δ. (Επιμέλεια), «Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα. Προβλήματα και Προοπτικές», Εναλλακτικές Εκδόσεις, σελ. 393, Αθήνα, 1995.

Ρόκος, Δ. «Οι Ολοκληρωμένες Αποδόσεις της Φυσικής και της Κοινωνικοοικονομικής Πραγματικότητας και ως Θεμέλιο Ιδεολογικής Ανάδρασης» Δ' Πανελλήνιο Συνέδριο «Προβλήματα Σοσιαλισμού», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φιλοσοφική Σχολή, Ε.Μ.Πολυτεχνείο 16-18.9.1994, (πρακτικά υπό δημοσίευση), Αθήνα, 1994.

Ρόκος, Δ. «Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Μια ολιστική προσέγγιση. Εννοιολογικές διασαφηνίσεις και προϋποθέσεις συνεργασίας και ολοκλήρωσης.» Επιστημονικό Συνέδριο: «Ευρώπη, Ιδέες, συλλογικές νοοτροπίες και πραγματικότητες», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σεπτέμβριος 1992 και Ουτοπία, τ.4, Δεκέμβριος 1992, σελ. 17-39.

Ρόκος, Δ. «Ο Ρόλος του Σύγχρονου Διεπιστημονικού Τεχνικού Πανεπιστημίου». Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τ.6, Αθήνα, Δεκέμβριος 1991 (α).

Ρόκος, Δ. «Η ορθολογικότητα ως θεμέλιο και αφετηρία εκσυγχρονισμού και δημοκρατίας στις συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα σήμερα». Θεωρία και Κοινωνία, τ.5, Ιούνιος 1991 (β).

Ρόκος, Δ. «Όψεις των κρατικών πολιτικών για την πανεπιστημιακή παιδεία και έρευνα στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης. Κριτική Προσέγγιση, τάσεις και προοπτικές». Πρακτικά, 2ο Επιστημονικό Συνέδριο, «Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα. Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτικές διαστάσεις», Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών, 28.11 - 1.12.1990, Αθήνα, 1991 (γ).

Ρόκος, Δ. «Ο διαλεκτικός χαρακτήρας της ανάπτυξης. Ένα διεπιστημονικό μεθοδολογικό εργαλείο για την προσέγγισή της.» Συνέδριο «Η διεπιστημονική προσέγγιση της Ανάπτυξης.» Ε.Μ.Π., Αθήνα, 1988, Επιστημονική Σκέψη, τ.44/1989 και Πρακτικά, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990.

Ρόκος, Δ. «Η Εμπειρία απ' την αλλαγή στα Πανεπιστήμια. Προβλήματα και Προοπτικές», στο «Μνήμη Σάκη Καράγιωργα», Τιμητικός Τόμος Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, σελ. 593-620, Αθήνα, 1988.

Ρόκος, Δ. «Αλλαγή στην Παιδεία. Παιδεία για την Αλλαγή», Εκδόσεις Παρατηρητής, σελ. 272, Θεσσαλονίκη, 1981.

Webster's, «New Universal Unabridged Dictionary», Barnes and Noble Books, New York, 1992.

ΥΠ.Ε.Π.Θ., «Ο Νόμος 1268/82 για τη Δομή και Λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων», Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα, 1983.